

ANKARA PTT PUL MÜZESİNDEKİ DERİ ÇANTA VE HEYBE ÖRNEKLERİ

LEATHER BAG AND SADDLEBAG SAMPLES IN ANKARA PTT STAMP MUSEUM

Arş. Gör. Vedat ÜNALDI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, El Sanatları Bölümü, Ankara/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6692-077X>

Prof. Dr. Melda ÖZDEMİR

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, El Sanatları Bölümü, Ankara/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7087-5561>

ÖZET

İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar insanlar, ihtiyaçtan kaynaklanan gereksinimleri karşılamak amacıyla bir takım araç ve gereçler üretmişlerdir. Bu araç ve gereçler barınma, korunma, hayatlarını idame ettirecek materyallerin temini ve yapımı için kullanılmıştır. Bu yapım aşamaları insanlığın ihtiyaçlarının artması ve çeşitlilikler göstermesiyle orantılı bir şekilde gelişmiş ve günümüzde de bu gelişim halen devam etmektedir. İzlenen bu çeşitlilik ve gelişmeler nesnelerin bulunduğu topluluklar, dönemler, bireysel ve kültürel değerlerin belgeleri olarak günümüze ışık tutmaktadır. Yüzyıllardır süregelen geçmişte ve günümüzde uygulanan el sanatlarımızdan biri de dericiliktir. Bilinen en eski örnekleri, Orta Asya'da Hun Pazırık kurganlarından çıkarılan eğer örtüleri, yaygılar, kap-kacak, çanta-heybe, giyim eşyaları, savaş araç-gereçleri vb. materyallerde derinin kullanım alanları ve süslemeleri hakkında bilgi vermektedir. Bugün, ülkemizde müze ve koleksiyonlarda deri sanatlarını belgeleyecek örnekler bulunmaktadır.

Bu çalışmada, kültürel öğeleri nesilden nesile taşıyarak geleneklerimizi yansıtan, Ankara PTT pul müzesi envanterine kayıtlı sekiz adet ve posta hizmetleri için kullanılan deri postacı çantası ve heybesi, kullanılan teknik, desen, renk, kompozisyon özellikleri ve kullanım alanları açısından detaylı olarak incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Dericilik, deri sanatı, PTT pul müzesi, postacı çantası, heybe

ABSTRACT

Since the existence of humanity until today, people have produced a number of tools and equipment in order to meet their needs. These tools and equipment were used for shelter, protection, procurement, and construction of materials that would sustain their lives. The stages of this construction have developed in proportion to the increase and diversity in human needs, and this development still continues today. This diversity and developments observed shed light on the present day as the records of the communities, periods, individual and cultural values in which the objects are found. One of our handicrafts that has been performed for centuries in the past and present is leatherwork. The oldest known samples of it provide information on the usage areas and decorations of leather in materials such as saddle blankets, rugs, pots and pans, bags-saddlebags, clothing items, war equipment, etc. extracted from the Hun Pazyryk kurgans in Central Asia. Today, there are samples to document leather arts in museums and collections in our country.

In this study, eight leather mail carrier bags and saddlebags used in postal services that reflect our traditions by carrying cultural elements from generation to generation, which are registered in the Ankara PTT stamp museum inventory, were examined in detail in terms of the technique, pattern, color, composition characteristics, and usage areas.

Key Words: Leatherwork, leather art, PTT stamp museum, mail carrier bag, saddlebag

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca en önemli ihtiyaçlardan biriside kuşkusuz haberleşmedir. Yazılı Haberleşme, M.Ö. 3200'de yazının icadından önce ateş, duman, ses vb. yöntemlerle yapılırken yazılı haberleşme 19. yüzyıla kadar da yalnızca askeri amaçlarla kullanılmıştır. 19. Yüzyıl ile birlikte bireysel kullanıma da sunulmuştur. Teknolojik gelişmelerle birlikte mektup, telgraf ve telefon hizmetler de kullanılmaya başlanmıştır. Ülkemizde 1840 yılında Postane-i Amire adı ile posta hizmetleri başlamış ve günümüzde de hala devam etmektedir. 180 yıllık mazisi ile hizmet veren şirket, kuruluşundan günümüze kadar haberleşme hizmetlerini sunarken kullanmış olduğu objeleri sergilemek için bir müze kurmuştur. Ankara/Ulus'ta 1933

yılında inşa edilen hizmet binası 2013 yılında PTT Pul Müzesi olarak düzenlenmiş ve günümüzde de hizmet vermeye devam etmektedir. Bodrum ve zeminle birlikte 5 katlı olan binada çocuk kulübü, konferans salonu, 3D sinema salonu, atölye odası, dokunmatik masa ve elektronik kütüphane, (madalya, diploma, mühür, telefon, telgraf makineleri, silah, postacı çantası, posta heybeleri ile çok sayıda pul koleksiyonu)'nun sergilendiği sergi salonları ve kafeteryayı içerisinde barındırmaktadır. Ulus-Altındağ/Ankara Anafartalar Mahallesi Atatürk bulvarında bulunan müze dini ve milli bayram haricinde haftanın yedi günü 09:00-17:00 saatleri arasında ücretsiz olarak hizmet vermektedir. Müze envanterine kayıtlı deri postacı çantası ve yük hayvanları ile taşımacılığa uygun heybelerden yalnızca 8 adet eser olup tamamı sergilenmektedir. Çanta ve heybelerin tarihleri hakkında kesin bir bilgi bulunmayıp, muhtemelen şirketin kuruluşu ile kayıtlara geçtiği düşünülmektedir. Müzenin kuruluşu ile birlikte depolardan çıkarıp müze envanterine kaydedilerek teşhir edilmektedir (Web 1).

İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar insanlar, ihtiyaçtan kaynaklanan gereksinimleri karşılamak amacıyla bir takım araç ve gereçler üretmişlerdir. Bu araç ve gereçler barınma, korunma, hayatlarını idame ettirecek materyallerin temini ve yapımı için kullanılmıştır. Bu yapım aşamaları insanlığın ihtiyaçlarının artması ve çeşitlilikler göstermesiyle orantılı bir şekilde gelişmiş, günümüze kadar da hala bu gelişim devam etmektedir. İzlenen bu çeşitlilik ve gelişmeler nesnelere buldukları topluluklar, dönemler, bireysel ve kültürel değerlerin belgeleri olarak günümüze ışık tutmakta, gelecek için fikir vermektedir. Gelişimini günümüzde de devam ettiren bu olgu, her alanda olduğu gibi somut kültürel mirasımız olan el sanatı eserlerde de görülmektedir. Gerek giyim kuşamda gerek aksesuarlarda ve gerekse bazı ihtiyaçları karşılaması açısından birçok alanda kullanılmış, geçmişte ve günümüzde uygulanan el sanatlarımızdan biri olmuştur. Derinin işlenip ihtiyaca cevap verebilecek şekilde eğer örtüsü, yaygılar, giyim eşyası, çanta, heybe, aksesuar, eşya veya gıda torbaları, savaş araç-gereçleri şeklinde kullanılmıştır. Kullanım alanları ve şekilleri de bulunduğu toplum, dönem, kültürel değer ve kişisel statülere göre çeşitlilik ve farklılıklar barındırmaktadır (Özdemir ve İşler, 2016: 258; Güler, 1994:54).

Günümüze ulaşmış eski deri eserlerin sayısı organik oluşu, zaman ve bulunduğu ortam şartlarına karşı mukavemet gösterememesi gibi nedenlerden dolayı çok azdır. Bilinen en eski örneklerden Orta Asya'da Hun Pazırık kurganlarından çıkarılan deri araç-gereçlerin kullanım alanları ve süslemeleri hakkında bilgi sahibi olmaktayız (Yelmen, 1998: 227; Koizhaiganova ve Okca, 2015: 607). Deri ürünlerin insanoğlunun evrimine paralel olarak giyimden, çadıra dekorasyondan sanat eserlerine kadar sayısız alanda kullanıldığı bilinmektedir. Bu ürünlerden biride deri çantalarıdır. İlk çağlarda avcılarının kullandığı büyük formda çantalarla başlayan çanta tarihi, ihtiyaç ve malzeme durumuna göre zaman içerisinde farklılaşmıştır. Eski çağlara ilişkin kabartma resimlerde bele asılan çantalara, el çantalarına rastlamak mümkündür. Bu gün olduğu gibi eski dönemlerde de çanta bir statü simgesi olarak kullanılmış, zenginler daha süslü çantaları tercih etmişlerdir.

Türklerde çanta kullanımı Orta Asya'ya kadar uzanmaktadır. Önceleri heybe ya da torba formlarında kullanılan çantalar zamanla modern görünümünü kazanmıştır. Osmanlı döneminde ise özellikle mektup ve para çantaları kullanılmıştır. Günümüzde örnekleri müze koleksiyonlarında bulunmaktadır. Çanta nesnesinin en temel kullanım amacı olan eşyaları taşıma işlevi, gelişen teknoloji, değişen kullanıcı ihtiyaçları ve moda kavramının ortaya çıkmasıyla farklı farklı işlev gereksinimlerini ortaya çıkarmıştır (Lau, 2014: 12). Çanta, kösele meşin, deriden yapılan, içine öteberi koyup taşımaya yarayan kaptır. Cinsleri: para çantası, yol çantası, evrak çantası, el çantası, biletçi çantası, postacı çantası. (Koyunlu, 1986: 28). Çanta Kamusu Türk-i'de "meşin veya kumaş kaplı ve açılıp kapanan yukarı tarafı demir pervazından mamül torba ile çekmece arasında mahfaza ki muhtelif büyüklükte envai olup, esvap ve çamaşır, evrak, yiyecek akçe vs. taşımaya yarar: yol çantası, evrak çantası, para çantası." şeklinde ifade edilmiştir (Sami, 1998: 193). Çanta kelimesinin kökenine bakıldığında, Farsça'da kese, torba anlamına gelen tançe sözcüğünden türemiş olabileceği düşünülmektedir. Heybe Arapça, çanta, yol torbası, dağar sözcüklerinden alıntıdır (Web 2).

Çantalar şekillerine, kullanım amaçlarına, yapıldığı malzemeye göre farklı isimler alırlar. Postacı çantası askısı uzun, omuzda çapraz kullanılan çantalarıdır (Özkaya 2013:10). *SIRT ÇANTALARINA BENZER ŞEKİLDE, POSTACI ÇANTALARI, İÇERİĞE KOLAY ERİŞİM SAĞLARKEN, AĞIR VEYA HACİMLİ EŞYALAR TAŞIYAN KİŞİLER İÇİN RAHATLIK SAĞLAR. BU ÖZELLİKLER ARASINDA OMUZ ASKISININ KOLAY AYARLANMASI İÇİN BAĞLANTI PARÇALARI, ÇABUK ÇIKARILABİLEN TOKALAR BULUNABİLMEKTEDİR. ÜSTTEN AÇILAN TEK ASKILI TASARIM, POSTACI ÇANTALARININ ÖN TARAFI KOLAYCA DÖNDÜRÜLMESİNİ SAĞLAR, BÖYLECE ÇANTAYI ÇIKARMADAN İÇERİKLERİNE ERİŞİLEBİLİR.* Bununla birlikte, "haberci" terminolojisinden türeyen, ilk önce atların ve

sonrasında bisikletlerin üzerinde, mektup taşıyıcıları tarafından yaygın bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir.

POSTACI ÇANTALARI BAZEN KURYELER TARAFINDAN KULLANILSA DA, ARTIK AYNI ZAMANDA BİR KENTSEL MODA AKSESUARIDIR. BAZI POSTACI ÇANTALARINA EL ÇANTASI ADI VERİLİRKEN DAHA KÜÇÜK OLANLARINA GENELLİKLE ASKILI ÇANTA DENMEKTEDİR. GÜNÜMÜZDE PEK ÇOK KOLEJ VE LİSE ÖĞRENCİSİ VE BİSİKLET SÜRÜCÜLERİ BUNLARI MODAYA UYGUN VE İŞLEVSEL AMAÇLAR İÇİN KULLANMAKTADIR.

Resim 1. Osmanlı postacı çantalarından örnekler (Geçmişten günümüze posta, PTT Genel Müdürlüğü 2007: 149)

Çalışma kapsamında deri mamuller ile üretilen eşyalar arasında kullanım amacına uygun olan deri çanta ve heybeler ele alınarak kısmen yeterli olabilecek örneklerin yer aldığı Ankara PTT müzesindeki 8 adet postacı çanta ve heybe bulunmaktadır. Özellikle organik materyallerden oluşan eski örneklerin tespit edilerek korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması önem arz etmektedir. Bu bakımdan özel koleksiyonlar ya da müze envanterlerinde bulunan eserler belgelenecek kayıt altına alınması kültürel değerlerimizin devamlılığını sağlayacaktır.

Resim 2. 1904 yılında postacılar ve çantaları (Web 3)

2. PTT MÜZESİNDE BULUNAN POSTACI ÇANTASI VE HEYBE ÖRNEKLERİ

Postacı Çantası 1 (Envanter no:1019): Posta çantası taban genişliği 44,5x18 cm, yüksekliği 35,5 cm, kapak 44,5x35,5 cm, sap 118x3,5 cm ölçülerindedir. Tamamı tek renk olup kahverengi deri boyası ile boyanmıştır. Çantanın tamamında herhangi bir birleştirme olmadan tek parça deri kullanılmıştır. Tek köruklu olan çantanın ön yüzünde 23x17,5 cm ölçülerinde saya dikişi ile eklenmiş küçük bir eşya gözü yer almaktadır. Eşya gözünün ortasında muhtemelen kalemlik olarak kullanılmak üzere eklenmiş bir süsleme detayı yer almaktadır. Çantanın iç kısmında astar kullanılmayıp herhangi bir boyama işlemi yapılmamıştır. Kapak bölümünün iç kısmından yaklaşık 25cm uzunluğunda bağlantı kemeri bulunmaktadır. Kemer kapağa saya dikişi ile tutturulmuş olup dikişler kapağın ön yüzünde W şeklinde bir süsleme detayı olarak görülmektedir. Kemer üzerinde yaklaşık 4 cm aralıklarla 3 adet toka deliği bulunmaktadır. Bağlantı kemerinin karşı ucu ise tek dilli dikdörtgen metal bir toka başlığının 5 cm deri parça ile çantanın ön alt yüzüne saya dikişi ile tutturulmuştur. Çantanın her iki yanından ucunda dikdörtgen bağlantı halkasına tutturulmuş deri parçalar saya dikişi ile tutturularak iki perçin ile sağlamlaştırılmıştır. Sap kısmı ortasında tek dilli toka ile bağlanacak şekilde iki parçadan oluşmakta ve yanlardaki bağlantı halkalarına sabitlenmiştir. Çantanın birleştirilme işleminde kahverengi iplik ile saya dikişi kullanılmış olup yalnızca köruklerin uç bağlantı kısımları ile alt köşelerde perçin kullanılmıştır.

Çanta yapısal olarak bütünlüğünü korumakta ve müzenin ikinci katında çantalar bölümünde açık bir şekilde sergilenmektedir (Resim 3).

Resim 3. 01 numaralı postacı çantası

Postacı Heybesi 2 (Envanter no: 531): Heybe taban genişliği her biri 20 cm genişliğinde iki parça, yüksekliği 51 cm, kapak 51x53,5 cm, iki parçayı birleştiren orta sap her biri 16x31 cm ölçülerindedir. Tamamı tek renk olup kızıl kahve deri boyası ile boyanmıştır. Heybe iki parçadan oluşmakta ve her iki bölümde birbirinin aynısıdır. Birinci bölüm 36x34 cm ölçülerinde bir ön yüz ile arka yüzü birleştiren 20x106 cm ölçülerinde köruk ile birleştirilmiştir. Arka yüzde kilit mekanizması olarak kullanılmak üzere 54x9 cm ölçülerinde çift kat deri sıırım ile dikilmiş ortalama 5 cm aralıklarla kilitleme mekanizması için delikler açılmıştır. Kilitleme işlemi için ön yüzde sıırımlarla 8.5 cm uzunluğunda şeritler arka yüzdeki deliklerine

denk gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Ön yüzde muhtemelen imal edildiğinde yapılmış olan envanter kayıt numarası işlenmiştir. Kilitlenen heybe arka yüze iki çıkıntı ile tutturulan 51x39,5 cm ölçülerinde bir kapağa sahiptir. Kapağın içi kısmına iki delikli 25 cm uzunluğunda bağlantı kemer ucu sıırım ile tutturulmuştur. Sırımın ön yüze gelen kısımları kapak üzerinde bir süsleme detayı olarak görülmektedir. Kemer karşılıkları heybenin alt ortasına tek dilli toka başlı ile sıırımla bezeme şeklinde sabitlenmiştir. Kapakların ön yüzleri ikiye bölünmüş şekilde çapraz bezeme ile detaylandırılmıştır. İki parçadan oluşan heybenin her iki tarafı da birbirinin aynı olup 16x31 cm ölçülerinde iki parça ara bağlantı elemanı ile birleştirilmiştir. Bağlantı elemanları altta geniş üstte dar olan deriler her iki yandan kaplanarak sıırım ile dikilmiştir. Sırımlar ortalama 0,8 ila 1 cm genişliğinde deridir. Heybenin her iki bölümünde tek göz olup kapak kısımlarında astar kullanılmamış, iç kısımları keten astar ile kaplanmıştır. Heybe genel olarak yapısal bütünlüğünü korumakla beraber sert ve yer yer kırıklar ile küf belirtileri görülmektedir. Müzenin ikinci katında çantalar bölümünde açık bir şekilde sergilenmektedir (Resim 4).

Resim 4. 02 numaralı postacı çantası (Heybe)

Postacı Heybesi 3 (Envanter no: eski: 539 yeni: 1020): Heybe 80 cm genişliğinde, yüksekliği 45 cm, kapak 45x80,5 cm ölçülerindedir. Tamamı tek renk olup açık kahverenginde deri boyası ile boyanmıştır. Uzun mesafeli yük hayvanları ile taşımacılığa uygun olarak kalın ve sert bir yapıda köseleye sahip. Heybe önden arkaya uzanan tek parça deri ve kilit mekanizmasına bağlı bir de ön kapaktan oluşmaktadır. Ön yüzde muhtemelen imal edildiğinde yapılmış olan envanter kayıt numarasının işlenmiş olduğu bir deri parçası sıırım ile heybeye dikilmiştir. Kapak iç yüzeyine yine sıırımlar ile tutturulmuş yaklaşık 23x3,5 cm iki adet kemer ucu olup karşılıkları da heybenin ön alt yüzeyinde tek dilli kemer tokaları bulunmaktadır. Kemer tokaları ayrı bir deri parçası ile sıırımlarla heybeye dikilmiştir. Kapak ön yüzü ikiye bölünmüş şekilde çapraz bezeme ile detaylandırılmış iç kemer dikişleri kapak ön yüzünde süsleme detayı olarak görülmektedir. Kapak iç kısımlarında astar bulunmamaktadır. Heybenin iç kısmı kiremit renkte keten astar ile kapatılmıştır. Heybenin kapak kısmı ile ağız kısmı arasında 18x81 cm ölçülerinde kilitleme mekanizmasına ait parça yer almaktadır. Çift kat deriden oluşan parçanın üst kenarında 3,5 cm aralıklarla açılmış delikler mevcuttur bu deliklerin heybenin ağız kısmına denk gelen karşılıklarında ise deliklerden

geçerek kilitleme mekanizmasını tamamlayan yaklaşık 8 cm uzunluğunda deri halkalar sıralanmıştır. Çantanın birleştirilme yerlerinin tamamında sıırım ile dikme tekniği uygulanmıştır. Heybenin arka üst bölümünden her iki başta ahşap tutamaçlar yer almaktadır. Bunlar heybenin arkasından 26x12 cm ölçüsünde deri parçalara tutturulmuş 4x60 cm uzunluğunda iki kat sarılmış deri saplar yer almaktadır. Sapların yaklaşık 10 cm lik kısımları arka parçanın alt kısmına kadar uzanmaktadır. İkiye katlanmış sapların üst ortasından 4 cm çapında 20 cm uzunluğunda uçları oval sopalarla tamamlanmıştır. Bu da yük hayvanlarına seyahat esnasında takılıp çıkarılmasında kolaylık sağlamaktadır. Sırımlar ortalama 0,8 ila 1 cm genişliğinde deridir. Heybe genel olarak yapısal bütünlüğünü korumakla birlikte kullanılan derinin kalınlığına bağlı olarak oldukça sert ve kırılğan bir yapıdadır. Heybe müzenin ikinci katında çantalar bölümünde açık bir şekilde sergilenmektedir (Resim 5).

Resim 5. 03 numaralı postacı çantası (Heybe)

Postacı Telgraf Çantası 4 (Envanter no: eski: 535 yeni: 1018): Çanta 31 cm genişliğinde, yüksekliği 23 cm, kapak 18x31 cm ölçülerindedir. Tamamı tek renk olup siyah deri boyası ile boyanmıştır. Genellikle şehir içi kısa mesafeli telgraf taşımacılığında kullanılmıştır. Tek gözden oluşan çanta arka, ön, kapak ve 7 cm genişliğinde körükten oluşan parçaların makine dikişi ile birleştirilmesi ile yapılmıştır. Çantanın üst kısmının her iki yanından sap karşılıklarının takılacağı çıkıntılara ucunda dikdörtgen bağlantı halkasına tutturulmuş deri parçalar yer almaktadır. Kesintisiz ve sabit sap her iki bağlantı halkasına dikilerek perçin ile sağlamlaştırılmıştır. 127x3 cm ölçülerinde sap uzunluğu olup çantanın gövdesi ile aynı deri mamulden yapılmıştır. Çantanın iç kısmı keten bezayağı dokuma kumaş ile kaplanmıştır. Kapak 31x18 cm ölçülerinde olup uç kısmı ortaya doğru daralan bir formadadır. Uç kısmında sarı metal tokalı kilitleme aparatına sahiptir. Çanta genel olarak yapısal bütünlüğünü korumakta, müzenin giriş katında camekân içerisinde sergilenmektedir (Resim 6).

Resim 6. 04 numaralı postacı telgraf çantası

Postacı Telgraf Çantası 5 (Envanter no: eski: 544 yeni: 1022): Çanta 30 cm genişliğinde, yüksekliği 22 cm, kapak 13x30 cm ölçülerindedir. Tamamı tek renk olup siyah deri boyası ile boyanmıştır. Genellikle şehir içi kısa mesafeli telgraf taşımacılığında kullanılmıştır. Tek gözden oluşan çanta arka, ön, kapak ve 6,5 cm genişliğinde körukten oluşan parçaların makine dikişi ile birleştirilmesiyle yapılmıştır. Çantanın üst kısmının her iki yanından sap karşılıklarının takılacağı çıkıntılara ucunda dikdörtgen bağlantı halkasına tutturulmuş deri parçalar yer almaktadır. Çantanın iç kısmı keten bezayağı dokuma kumaş ile kaplanmıştır. Kapak 13x30 cm ölçülerinde olup uç kısmı ortaya doğru daralan bir formdadır. Uç kısmında sarı metal tokalı kilitleme aparatına sahiptir. Kapak bölümünde sarı metal bir eski yazı süsleme detayı yer almaktadır. Fakat süsleme detayının büyük bir bölümünün olmadığı görülmektedir. Çanta genel olarak yapısal bütünlüğünü korumakla beraber yer yer deri çatlakları ve astar kumaşında kayıplar görülmektedir. Çanta müzenin giriş katında camekân içerisinde sergilenmektedir (Resim 7).

Resim 7. 05 numaralı postacı telgraf çantası

Postacı Telgraf Çantası 6 (Envanter no: eski: 352 yeni: 1006): Çanta 33 cm genişliğinde, yüksekliği 34 cm, kapak 22x33 cm ölçülerindedir. Tamamı tek renk olup siyah deri boyası ile boyanmıştır. Şehir içi kısa mesafeli telgraf taşımacılığında kullanılmıştır. Tek gözden oluşan çanta arka, ön, kapak ve 10 cm genişliğinde körükten oluşan parçaların makine dikişi ile birleştirilmesiyle yapılmıştır. Çantanın üst kısmının her iki yanından sap karşılıklarının takılacağı çıkıntılara ucunda dikdörtgen bağlantı halkasına tutturulmuş deri parçalar yer almaktadır. Ortada sarı metal kemer tokası ile birleştirilen sap her iki bağlantı halkasına perçin ile tutturulmuştur. 116x3 cm ölçülerinde sap uzunluğu olup çantanın gövdesi ile aynı deri mamulden yapılmıştır. Çantanın iç kısmı keten bezayağı dokuma kumaş ile kaplanmıştır. Kapak 22x33 cm ölçülerinde olup uç kısmı ortaya doğru daralan bir formdadır. Uç kısımda sarı metal tokalı kilitleme aparatına sahiptir. Kapak bölümünde sarı metalden 9 cm çapında yukarı yönlü hilal içerisinde eski Türkçe yazı ile “posta” yazısı görülmektedir. Çanta genel olarak yapısal bütünlüğünü korumakla beraber yer yer deri çatlakları ve astar kumaşında kayıplar görülmektedir. Müzenin giriş katında camekân içerisinde sergilenmektedir (Resim 8).

Resim 8. 06 numaralı postacı telgraf çantası

Postacı Çantası 7 (Envanter no: eski: 539 yeni: 1020): Çanta 32,5 cm genişliğinde, yüksekliği 27 cm, kapak 9,5x48 cm ölçülerindedir. Tamamı tek renk olup kıvılcık kahve renginde deri boyası ile boyanmıştır. Tek gözden oluşan çanta arka, ön, kapak ve 20 cm genişliğinde körükten oluşan parçaların makine dikişi tersten dikilerek kalıp araları biye ile detaylandırılmıştır. Arka kısımdan uzanan 48x9,5 cm ölçülerinde kapak yer almaktadır. Kapak iki kat deri ile dikilmiş olup, 2,5 cm aralıklarla kilit mekanizması için 17 adet delik yer almaktadır. Çantanın ön yüzünde bu açıklıklara karşı gelen biri eksik 17 adet metal halka yer almaktadır. Kapak ön yüze kapatılarak 90 cm uzunluğunda metal zincir ile halkalardan geçirilerek kilitleme mekanizması tamamlanmaktadır. Ön yüzde muhtemelen imal edildiğinde yapılmış olan envanter kayıt

numarası işlenmiştir. Çantanın ön ve arka yüzlerine sabitlenmiş 48 cm uzunluğunda çanta sapları bulunmaktadır. Saplar yaklaşık 20 cm boyunca çantanın alt kenarlarından yukarıya doğru sırim ile çantaya dikilmiştir. 4,5 cm çapındaki saplar kalın bir ipi deri le kaplayarak birleşim yerleri saya dikişi ile dikilmiş olup çanta ile aynı mamul deriden yapılmıştır. Çantanın iç kısmı bezayağı dokuma keten kumaş ile kaplanmıştır. Çanta genel olarak yapısal bütünlüğünü korumakla beraber yer yer deri çatlakları ve astar kumaşında kayıplar görülmektedir. Çanta, müzenin giriş katında camekân içerisinde sergilenmektedir (Resim 9).

Resim 9. 07 numaralı postacı çantası

Postacı Heybesi 8 (Envanter no: eski: 531 yeni: 1017): Heybe taban genişliği her biri 15 cm genişliğinde iki parça, yüksekliği 53 cm, kapak 38x53 cm, iki parçayı birleştiren orta saplardan biri 14x31 cm, diğeri 11x31 cm ölçülerindedir. Tamamı tek renk olup kızıl kahve deri boyası ile boyanmıştır. Heybe iki parçadan oluşmakta ve her iki bölümde birbirinin aynısıdır. Birinci bölüm 38x53 cm ölçülerinde ön yüz ile arka yüzü birleştiren 15x113 cm ölçülerinde körükle birleştirilmiştir. Heybenin iç ağız kısmında kilit mekanizması olarak kullanılmak üzere 54x9 cm ölçülerinde sırim ile dikilmiş çift kat deri üzerine ortalama 5 cm aralıklarla delikler açılmıştır. Kilitleme işlemi için ön yüzde sırimlarla 8.5 cm uzunluğunda şeritler iç kapaktaki deliklere denk gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Heybenin bir yüzünde muhtemelen imal edildiğinde yapılmış olan envanter kayıt numarası eski Türkçe yazı ile işlenmiştir. Diğer yüzünde ise yeni yazı ile bir envanter kayıt numarası işlenmiştir. Kapağın içi kısmına iki delikli 25 cm uzunluğunda bağlantı kemer ucu sırim ile tutturulmuştur. Sırım dikişinin ön yüze gelen kısımları kapak üzerinde bir süsleme detayı olarak görülmektedir. Kemer karşılıkları heybenin alt ortasına tek dilli toka başlı ile sırimla bezeme şeklinde sabitlenmiştir. Kapakların ön yüzleri ikiye bölünmüş şekilde çapraz bezeme ile detaylandırılmıştır. İki parçadan oluşan heybenin her iki tarafı da birbirinin aynı olup biri 14x31 cm, diğeri 11x31 cm ölçülerinde iki parça ara bağlantı elemanı ile birleştirilmiştir. Bağlantı elemanları altta geniş üstte dar olan

deriye her iki yandan kaplanarak sırim ile dikilmiştir. Sırımlar ortalama 0,8 ila 1 cm genişliğinde deridir. Heybenin her iki bölümü de tek göz olup kapak kısımlarında astar kullanılmamış, iç kısımları keten astar ile kaplanmıştır. Heybe genel olarak yapısal bütünlüğünü korumakla beraber sert ve yer yer kırıklar ile küf belirtileri görülmektedir. Heybe müzenin giriş katında camekân içerisinde sergilenmektedir (Resim 10).

Resim 10. 08 numaralı postacı çantası (Heybe)

3. SONUÇ

Bilindiği gibi sağlamlığından dolayı deri, en eski toplumlardan beri gerek giysilerde, gerekse eşya ve aksesuarlarda kullanılmıştır. Sağlamlık ve dayanıklılığın önemli olduğu mektup, paket, ağır ve hacimli eşya taşımada yüksek sağlamlık özelliği ile önde gelen, canvas cinsi kumaş olanlar yanında deri postacı çantalarının da bulunması geçmişte deri malzemeye verilen önemi vurgulaması açısından dikkat çekicidir. Derinin koruyucu niteliği ve sağlamlığı eskiden beri bilinmektedir. Bu nedenle derinin çanta ve heybe olarak kullanılması da doğaldır. Deri postacı çanta ve heybeleri, kapaklı ve kolay ayarlanabilen omuz askısından oluşmaktadır. Deri parçalarını birleştirilmesinde elde saya dikişi kullanılmıştır. Bazı örneklerde (no:5,6,7) Çantanın iç kısmı bezayağı dokuma kumaş ile astarlanmıştır. Çantalarda kullanılan deri, genellikle kahverengi ve tonlarıdır. Yüzey süslemelerinde değişik motif ve süsleme teknikleri bulunmamaktadır.

Türk kültür tarihimizin en önemli örneklerinden olan dericilik ve deri mamullerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması kültürümüzün devamlılığı açısından önemlidir. Özellikle müze ve özel koleksiyonlarda yer alan bu eserlerin korunması ve bilinirliğinin oluşturulması bakımından literatüre kazandırılarak kayıt altına alınması ve belgelenmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda Ankara PTT Pul müzesi envanterine kayıtlı sekiz adet postacı çantası ve heybeleri fotoğraflanarak incelenmiştir. Kültürel olarak tanıtımına müze bünyesinde olanak tanınan bu eserleri literatüre kazandırarak bilimsel çalışmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Müze envanterinde ki eserlerin incelenmesi için gerekli izinleri ve

desteği sağlayan PTT A.Ş Genel Müdürlüğüne, incelemeler sırasında yardımlarını esirgemeyen değerli müze müdürü Funda Habipođlu ve ekibine teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- Güler, M. (1994). “Kösele ve Köseleden Yapılan Dekoratif Ürünler”. Kültür ve Sanat Dergisi, (23): 52-54.
- Koyunlu, A. (1986). “Kaybolan El Sanatlarından Deri ve Dericilik”, Arkeoloji ve Sanat Dergisi, (34:35):28.
- Koizhaıanova, M., Okca, A., K. (2015). “Geçmişten Günümüze Denizli’de Dericilik Faaliyetleri”, Turkish Studies, 10(6): 603-618.
- Lau, J. (2014). Moda Tasarımında Aksesuar Tasarımı (Çev: Begüm Başoğlu), Literatür Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, M., İşler, S. (2016). “İstanbul İlinde Deri Çanta Sektöründe Tasarımcı Profili”. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi. 8(15) :257-278.
- Özkaya, S. (2013). “Deri Çanta Üretiminde Kalite Sorunları ve Çözümüne Yönelik Uygulamalar”, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- PTT Genel Müdürlüğü. (2007). *Geçmişten Günümüze Posta*. Ankara.
- Sami, Ş. (1998). (1901 Tıpkı Basım), Kamusu Türk-i, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Yelmen, H. (1998). Kazlıçeşme’de 50 yıl II., Ezgi Ajans Reklamcılık ve Yayıncılık, İstanbul.
- Web 1. <http://www.pttpulmuzesi.org.tr/PageDetail.aspx?PID=3> adresinden 03.12.2020 tarihinde alınmıştır.
- Web 2. <https://www.etimolojiturkce.com/arama/çanta> adresinden 03.12.2020 tarihinde alınmıştır.
- Web 3. <https://muratdursuntosun.wordpress.com/2013/11/17/tarihten-sayfalar-giresun-karahisar-postasinin-basina-gelenler-ve-alucra-ile-karahisar-arasinda-gerceklesen-gasp/> adresinden 03.12.2020 tarihinde alınmıştır.